

5. РЕШАВАЊЕ СПОРОВА

5.1. Мирно решавање спорова

Супротстављени интереси међународних субјеката изазивају међународне спорове. Међународно право располаже средствима за решавање спорова мирним путем, за обезбеђење мира, као и правилима која се односе на примену силе.

У теорији међународног права уобичајена је подела међународних спорова на правне и политичке. Правним споровима сматрају се сви спорови у којима стране реципрочно оспоравају извесно право, а политичке спорове представљају спорови у којима није реч о непризнавању неког права. Правни спор се, према Пакту Друштва народа, одређује као спор који може бити решаван арбитражом или судском одлуком, а односи се на тумачење неког уговора, на свако питање међународног права, на постојање чињенице која би, ако постоји, представљала повреду међународне обавезе, као и на природу и видину накнаде због такве повреде. Сходно томе, правни спорови се могу дефинисати према објективном и према субјективном критеријуму. Према објективном критеријуму правни спорови би били спорови који се решавају применом правила међународног права, односно они који су засновани на постојећем праву. Према субјективном критеријуму, правни спорови су спорови поводом којих су стране спремне да прибегну решавању применом правних правила.

Политички спор се одређује негативно, као спор који се не односи на питања која чине предмет правних спорова. У том смислу, политички спорови би били спорови које стране желе да реше изван важећег међународног права, на основу односа снага. Политички спорови се тичу измене актуелног права и у њиховој основи су сукобљени интереси. У доктрини се често истиче да је у пракси тешко разликовати правне и политичке спорове, с обзиром да сваки политички спор има своју правну страну, као што и сваки правни спор има своју политичку садржину.

5.1.1. Дипломатска средства мирног решавања спорова

Преговори

Прво средство за мирно решавање међународних спорова су преговори. Преговори се обично иницирају саопштавањем или изјавом у којој страна излаже свој став, односно свој случај. Спор се може окончати у овом иницијалном стадијуму, тако што друга страна прихвати саопштења, односно разменом изјава. Решавање спора се може наставити, тако што се даље размењују изјаве, уколико стране очекују да тако могу да дођу до жељеног резултата. После једне или вишеструке размене изјава, стране могу приступити организовању дипломатских састанака. Прихватањем преговора странке преузимају никакве обавезе, осим да започну преговоре као средство мирног решавања спорова.

Посредовање и добре услуге

Посредовање представља помоћ странама у спору. Посредовање може бити у облику савета од треће државе, групе држава или неке личности са међународним угледом, у циљу мирног решења међународног спора. Посредовање може бити тражено, а може

бити и понуђено. Посредовање може да се састоји у преношењу захтева и одговора, али не може да пређе у саветодавни карактер.

Посредовање се може предвидети и као дужност на основу међународног уговора. На пример, Хашка конвенција о мирном решавању међународних спорова предвиђа посредовање као право држава ван спора да понуде своје добре услуге, односно посредовање, и да се њихово вршење не сматра непријатељским актом. Према Повељи ОУН, Савет безбедности УН је надлежан да понуди и да затражи посредовање у међународном спору. Посредничку улогу може да има и генерални секретар УН.

У старијој литератури прави се разлика између посредовања и добрих услуга, које су се сматрале скупом разних корака трећих држава у циљу омогућавања преговора између страна у спору, док се посредовање састојало у непосредном вођењу преговора на бази предлога посредника. Данас је ова разлика нестала у пракси и под посредовањем се подразумевају и добре услуге.

Анкетне комисије

Међународна анкетна комисија је тело коме је поверен задатак да непристрасно утврди чињенице на којима почива међународни спор и да о томе поднесе извештај странама у спору. Утврђивање чињеница може бити поверено и некој личности која ужива поверење обе стране. Анкетна комисија се образује на основу споразума страна у спору. Стране могу да при комисији именују своје представнике и адвокате и оне одређују правила поступка. Након обавезеног поступка саставља се извештај који потписују сви чланови комисије, а затим се он чита на јавном заседању, уз представнике и адвокате спорних страна. Извештај комисије не обавезује стране у спору, већ им служи као основ за даље преговоре, односно решавање спора. Хашка конвенција о решавању међународних спорова мирним путем из 1899. и Друга Хашка конвенција из 1907. садржале су одредбе о анкетним комисијама. Данас, многи уговори предвиђају примену анкетних комисија.

Мирење

Мирење је поступак у коме стране свој спор износе комисији или изабраном лицу, са задатком да се он размотри са чињеничне и са правне стране. Чешће се мирење врши путем комисија састављених од више лица. Комисија или изабрана личност подноси извештај са предлозима за решење спора. Правило је да се стране унапред не обавезују на усвајање предложених решења. Историјски, мирење као средство решавања спорова, је произашло из праксе међународних анкетних комисија. Мирење је било честа пракса између два светска рата. Оно је нашло своје место у Пакту Друштва народа, према коме су органи Друштва народа вршили улогу мирења. Разлика између мирења и анкетних комисија се састоји у томе што анкетне комисије утврђују само чињенично стање, а мирење је поступак у коме се разматра и фактичка и правна страна спора. Мирење треба разликовати и од посредовања. При посредовању, у решавању спора по правилу учествују треће државе својим услугама и саветима.

Поступак пред УН

Државама се забрањује употреба силе у погледу заштите или остварења неког свог интереса, изузев у случају самоодбране, али и тада, у складу са постојећим правилима.

Повеља УН изричито налаже да стране у спору авет безбедности је овлашћен да може стране позвати да спор реше на један од поменутих начина. Уколико стране у спору не могу да реше спор на један од тих начина, оне ће га изнети пред Савет безбедности или Генералну скупштину. Савет безбедности може у сваком стадијуму спора да препоручи одговарајуће поступке или начине у циљу решења спора. У томе је дужан да води рачуна о свим поступцима за решавање спора који су стране претходно усвојиле. Уколико се не би постигло мирно решење спора без интервенције УН, онда су стране у спору дужне да га изнесу пред надлежне органе Организације. Државе треба да пред УН износе спорове чије би нерешавање могло да доведе до угрожавања међународног мира и безбедности. У Повељи се подстиче Савет безбедности да стране у спору упућује да своје међународне спорове износе пред Међународни суд правде.

5.2. Правосудно решавање спорова

Судском решавању међународних спорова допринели су оснивање Сталног суда међународне правде, 1920. године од стране Друштва народа, и Генерални акт о мирном решавању спорова усвојен у оквиру те организације, 1928. године. Овај уговор требало је да послужи државама као модел за решавање спорова, са циљем да се сваки спор може на крају подврћи арбитражи. По правној природи, радило се о акту супсидијарног карактера који се примењује само ако се стране нису споразумеле да спор реше на други начин. Стране у спору су могле користити три поступка: 1) претходно мирење, обавезно за политичке, и факултативно за правне спорове; 2) судски поступак пред Сталним судом међународне правде за спорове правне природе; и 3) арбитражни суд од 5 чланова за спорове политичке природе. Након II Светског рата, уместо Сталног суда међународне правде, основан је Међународни суд правде, тако да се судско решавање међународних спорова данас врши преко Међународног суда правде и арбитражом.

5.2.1. Арбитража

Према дефиницији Друге хашке конвенције о мирном решавању спорова од 1907. године, арбитража представља решавање спорова између држава од стране судија које су изабрале и на основу поштовања права. Прибегавање арбитражи подразумева обавезу савесног извршења пресуде. Осим међудржавних спорова, арбитражом се решавају спорови између држава и међународних организација или између међународних организација. Прибегавање арбитрази се заснива на добровољном пристанку страна у спору. Поред тога, воља страна у спору је битна и за именовање арбитра. Код арбитраже спор се решава применом права. То је у суштини суђење на основу позитивног међународног права. Задатак арбитраже је да оцени изнете доказе, утврди чињенице и одреди право које на њих треба применити. Арбитражи се може поверити да спор реши применом начела правичности или да у недостатку правила међународног права сама дође до правила на основу којих конкретан спор треба решити. Овакво овлашћење захтева изричиту сагласност страна у спору. Арбитража решава спор пресудом која је обавезна за стране. Понекад, стране ограничавају надлежност арбитраже само на давае препорука и мишљења о начину решавања спора. У међународном праву не постоји јединствен тип арбитраже који би био

универзално примењив у сваком појединачном случају. У пракси су изграђени разноврсни облици арбитражног решавања спорова. На основу извесних заједничких обележја могуће је разликовати неколико врста арбитраже. У доктрини се наводе: *ad hoc* и сталне, факултативне и обавезне, и инокосне и колегијалне. Пригодна арбитража се образује ради решавања конкретног спора и њена функција је органичена на решавање тог спора и престаје пресуђењем. Стална арбитража се образује на неодређено време и ради решавања неодређеног броја спорова (напр. Стални арбитражни суд са седистем у Хагу, установљен на Првој хашкој конференцији). Према времену и начину преузимања обавезе да се спор реши арбитражом разликују се факултативна и обавезна арбитража. Арбитраже је увек факултативна, међутим тај пристанак се може дати за већ настали спор, или за спорове који се још нису појавили. Факултативна арбитража се односи на случај када су се стране обавезале да постојећи спор изнесу пред арбитражу. Обавезна арбитража значи да су се стране обавезале унапред, пре избијања спора, да прибегну арбитражном решавању. Према томе да ли је састављена од једног или више арбитра различује се инокосна или колегијална арбитража. Настанак модерне арбитраже везује се за Уговор о пријатељству, трговини и пловидби између САД и Велике Британије из 1794. године, којим је решавануе спорова било поверено мешовитим комисијама. Други важан развој је случај поводом тужбе САД да је Велика Британија за време америчког грађанског рата прекршила обавезу неутралности дозволивши да се у њеним лукама граде ратни бродови за Конфедерацију Алабама решен. Петочлана арбитражна комисија у Женеви је 1872. године пресудила у корист САД и наложила Великој Британији да плати одштету што је ова и учинила. Комисију су чиниле су већином арбитра из трећих земаља. Значајан догађај у историји арбитраже су Хашке мировне конференције 1889. и 1907. године, на којима су правила арбитражног поступка кодификована.

5.2.1.1. Стални арбитражни суд

Стални арбитражни суд основан је на Првој хашкој конференцији. То није стални суд, већ списак кандидата за арбитра које именују државе уговорнице. Списак се саставља тако што свака потписница Хашких конвенција именује до 4 личности признате стручности за питања међународног права и највишег моралног угледа на период од 6 година (националне групе). Када дође до спора, стране са овог списка могу изабрати арбитра којима поверавају решавање спора. Сталност Хашког арбитражног суда обезбеђују два органа: Стални административни савет и Међународни биро.

Стални савет чине дипломатски представници уговорница акредитовани у Холандији и холандски министар иностраних послова који врши функцију председника. Савет контролише рад Бироа и решава сва питања у вези функционисања Суда.

Биро обавља функцију писарнице: стара се о архиви, води судску администрацију и прикупља све податке о међународној арбитражи. Подстицај ширењу арбитраже дао је и Генерални акт о мирном решавању спорова којим је извршена кодификација правила у вези арбитраже. Стране у спору су слободне да одреде правила по којима ће се водити арбитражни поступак. Та правила могу утврдити у арбитражном споразуму или предвидети примену одредаба о поступку из постојећих међународних конвенција.

Уколико стране нису предвидела правила нити упутиле на постојећа правила, арбитражни суд је слободан да сам уреди поступак.

Поступак пред арбитражом се обично дели на писмени и усмени. Писмена фаза је обавезна, док се усмени поступак спроводи само уколико је предвиђено арбитражним споразумом или ако суд одлучи да је потребна. Писмени поступак обухвата подношење поднесака, противподнесака, и евентуално одговора на одговоре. Рокове за подношење писмених поднесака могу одредити саме стране, а уколико то нису учиниле утврђује их арбитражни суд. Стране у спору представљају заступници којима у раду помазу саветници и адвокати. У усменој фази поступка стране, преко заступника, саветника и адвоката, излажу своје захтеве, допуњавају раније поднете доказе и одговарају на питања суда. Усменом расправом руководи председник. Арбитражна пресуда се доноси већином гласова чланова суда и мора бити образложена.

Од тренутка објављивања пресуда постаје обавезна. Арбитражна пресуда је коначна и против ње није дозвољена жалба. Њена обавезна снага заснива се на предходном арбитражном споразуму и општем правном начелу *pacta sunt servanda*. Пресуда има обавезан карактер само према странама и за решени случај. Стране су обавезне да пресуду изврше савесно и у потпуности. Уколико страна не испуни обавезу на основу пресуде Арбитражног суда, Повеља УН предвиђа право Савета безбедности да одлучи о мерама које би требало предузети.

5.2.2. Међународни суд правде

Идеја о стварању сталног међународног суда опште надлежности први пут је остварена у оквиру Друштва народа, у виду о Сталног суда међународне правде. Суд је радио у Хагу од 1922. године до окупације Холандије од стране Немачке. За то време је изрекао 31 пресуду и дао 27 саветодавних мишљења. Формално је распуштен резолуцијом Друштва 1946. године. Претходно је на Конференцији у Сан Франциску одлучено да се оснује нови Међународни суд правде (МСП).

МСП је састављен од 15 независних судија, који се бирају без обзира на држављанство из редова лица која у својим државама заузимају највиша судска звања или су признати правни стручњаци међународног права. Ради обезбеђења независности у вршењу службе судије уживају дипломатске привилегије и имунитете у мери и обиму као и шефови дипломатских мисија акредитованих у Хагу. Судије МСП бирају Генерална скупштина и Савет безбедности. Кандидате предлажу националне групе Сталног арбитражног суда. Свака од њих шаље Генералном секретару ОУН списак од 4 кандидата (највише 2 „своја“) који листу кандидата доставља Генералној скупштини и СБ. Изабрани су кандидати који добију апсолутну већину у ГС и у СБ. Судије се бирају на 9 година и могу бити поново бирани. Суд се обнавља сваке 3. године избором трећине састава, односно 5 судија. Из реда судија Суд бира председника и потпредседника на 3 године. Иста лица могу бити поново бирана. Седиште Суда је у Хагу и он заседа у пуном саставу. За образовање Суда довољан је кворум од 9 судија. Суд образује и већа од 5 судија и два заменика за спорове по скраћеном поступку, а за неке спорове може се образовати веће од 3 судије (напр. о транспорту).

Право да се појаве пред Судом као странке резервисано је за државе. Страначку способност имају само државе које су стране потписнице Статута. Пошто је Статут саставни део Повеље УН, све државе чланице УН су стране Статута МСП. Суду се могу обраћати и државе нечланице УН које постану стране Статута. Државе нечланице УН које нису постале стране Статута могу бити парничне стране према условима које одређује СБ. Појединци и међународне организације не могу бити стране пред МСП.

5.2.2.1. Надлежност Међународног суда правде

МСП је надлежан за суђење у споровима које парничне стране изнесу на решавање (парнична надлежност) и за давање саветодавних мишљења на тражење овлашћених субјеката (саветодавна надлежност). Суд може бити надлежан само уколико постоји воља страна да се спор реши поверавањем надлежности Суду.

Статут МСП прописује начине на који држава може изразити вољу за пристанак: (а) стране могу настали спор изнети пред Суд закључењем посебног споразума (компромис); (б) Суду се могу поверити будући спорови уношењем посебне одредбе у међународни уговор; (в) посебан случај је када државе једнострано или реципрочно изјаве да прихватају обавезну надлежност Суда за одређене врсте будућих спорова (тзв. факултативна клаузула), којом признају као обавезну надлежност Суда у свим правним споровима, без посебног компромиса, у односу на било коју државу која прихвати исту обавезу. На свакој држави је да приликом формулисања овакве изјаве одлучи о границама које поставља у погледу свог прихватања надлежности МСП. Ове изјаве се депонују код Генералног секретара УН. У случају спора о надлежности Суда, питање се решава одлуком Суда.

Повеља УН предвиђа да саветодавно мишљење могу тражити Генерална скупштина и Савет безбедности. Право да траже саветодавно мишљење могу имати остали органи и специјализоване агенције УН искључиво у случају када их на то овласти Генерална скупштина УН.

Државе нису овлашћене да траже саветодавна мишљења од МСП. За њих постоји посредан пут, да траж мишљење преко Генералне скупштине, СБ и других овлашћених органа УН. СР Југославија је ушла у систем факултативне клаузуле 1999. године, по ком основу је и Р Србија као сукцесор обавезна да прихвата надлежност МСП.

5.2.2.2. Поступак пред Међународним судом правде

Поступак решавања спора пред МСП започиње или саопштавањем посебног споразума о његовој надлежности или писменим захтевом који се упућује секретару Суда. Први начин се примењује у случају када су се стране споразумеле да конкретни спор изнесу пред Суд. Тако закључени споразум (компромис) свака од страна или обе заједнички саопштавају Суду. У поступку који је започет на овај начин не постоји тужилац и тужени у процесном смислу. Поступак се може покренути и писменим захтевом (тужбом) у случају када су се стране унапред обавезале да ће евентуалне спорове поднети на решавање Суду. Тада страна која подноси захтев има улогу тужиоца, док се страна против које је поднет захтев појављује као туженљ. Постоји могућност и противтужбе.

Парничне стране пред Судом представљају заступници, а њима могу помагати саветници и адвокати. Службени језици суда су француски и енглески. У поступку пред Судом, поред страна које су закључиле компромис или тужиоца и туженог у случају подношења тужбе, могу се појавити и треће државе (у случају да трећа држава има правни интерес који може бити угрожен пресудом у спору, или уколико се ради о тумачењу вишестраног уговора).

Поступак пред Судом има писмени и усмени део. Писмени поступак састоји се од достављања Суду и странкама подесака, противподесака, одговора на противподеске, као и доказних списа и исправа. Доставе се врше преко секретаријата Суда. Током писменог поступка парничне стране могу истицати предходне приговоре који се могу односити на прихватљивост тужбе или надлежност Суда. Истицање приговора за последицу има прекид поступка о главној ствари и спровођење посебног писменог и усменог поступка.

Усмени поступак се састоји од судског саслушања заступника, саветника, и адвоката, и из извођења доказа. Раправа је окончана кад заступници, саветници и адвокати заврше своја излагања о предмету спора. Завршну реч дају заступници странака и том приликом Суду подносе коначне закључке у писменом облику. Расправу закључује председник, а затим се Суд повлачи на већање. Већање је тајно. Све док Суд не објави пресуду стране имају могућност да прекину поступак, споразумно или једнострано. Поступак решавања спора завршава се објављивањем пресуде. Она се чита на јавној седници. Пресуда МСП је коначна и обавезна. Обнова поступка може се тражити само у случају откривања нове чињенице од одлучујућег значаја која је пре изрицања пресуде била непозната Суду и страни која тражи обнову.

Пресуде МСП морају се извршавати. Поступак за давање саветодавног мишљења покреће се писменом подеском овлашћеног органа или организације. Подесак мора да садржи тачне податке о питању које је предмет захтева. Уз подесак се прилазу све исправе које могу допринети разјашњењу питања. По пријему захтева Суд спроводи посебан поступак обавештавања држава и међународних организација и истовремено их позива да дају своје писмене и усмене коментаре.

Суд је приликом давања саветодавних мишљења спроводио готово исти поступак као код решавања спорова. Саветодавни поступак се завршава давањем саветодавног мишљења, које се чита на јавној седници. Саветодавна мишљења могу се унапред прихватити као обавезна, уколико уговор или конститутивни акт организације предвиђа тражење саветодавног мишљења које ће сматрати обавезним.

5.3. Решавање спорова принудом

Уједињене нације су, приликом састављања Повеље 1945. године, одлучиле да створе систем колективних мера у случају агресије који ће ефикасно дејствовати у датом тренутку.

У надлежности је Савета безбедности да утврди да ли постоји угрожавање мира, нарушење мира, или агресија. Он је овлашћен да чини препоруке или доноси резолуције о томе какве ће се мере предузети да би се сачували или поново

успоставили међународни мир и безбедност. Предходно овај орган мора да позове заинтересоване стране да се повинују привременим мерама које донесе. Дакле, Савет безбедности не може одмах да прибегне директним принудним мерама, које би у извесним случајевима могле да заоштре ситуацију.

Следећа фаза била би предузимање мера које не повлаче употребу оружане силе, ради извршења одлуке СБ. У Повељи се прецизирају мере: економске санкције, саобраћајна изолација и прекид дипломатских односа. Уколико се ове мере покажу као недовољне, СБ је овлашћен да предузме сваку меру ваздухопловним, поморским, или копненим снагама која је нужна ради одржања и успостављања међународног мира и безбедности.

Чланови УН су обавезни да на позив СБ ставе на располагање оружане снаге, помоћ и друге олакшице, посебно ради одржања међународног мира и безбедности. Средства за оружану акцију СБ морају бити унапред припремљена, како би УН биле спремне на хитно предузимање мера. Повеља предвиђа оснивање Комитета војног стаба са задатком да даје савете и указује помоћ СБ у свим питањима које се тичу војних потреба СБ. Доношење одлуке СБ о употреби међународних оружаних снага условљено је потврђеним гласом 5 сталних чланова СБ.

5.3.1. Насилна средства решавања спорова

Реторзија је примера којом се једна држава служи да би наношењем штете другој остварила свој интерес на начин који не значи повреду правила међународног права (на пр. повећање увозних царина, опорезивање лица из одређене државе итд). То је ипак средство које може да изазове затегнутост у односима између држава.

Репресалија је насилна примера којом се једна држава служи да би наношењем штете другој држави заштитила или остварила свој интерес на начин који предвиђа повреду туђег права (на пр. хапшење невиног страног држављанина као примера према његовој држави). Повеља УН не дозвољава примену репресалија, ни у циљу заштите, ни у циљу остварења свог интереса. Репресалије су до 1945. године биле дозвољена установа у међународном праву. Оне се не заснивају ни на каквом праву и нису резултат вршења неког права. Држава која прибегне репресалијама је истовремено и судија и страна у спору. Такво стање није правно одрживо. У систему колективне безбедности, утврђеном у Повељи УН, репресалије су забрањене и као облик самопомоћи. У теорији међународног права постоји схватање да су репресалије оправдане ради заштите интереса једне државе, под условом да престану ако се тај циљ постигне. По овом схватању, оне се такође могу применити у ратно доба, уколико не крше правила човечности. Репресалије као институт се налазе у међународном ратном праву.

Рат је одбрана интереса или њихово насилно остваривање од стране једне или више држава оружаним снагама. То је фактичко стање у односима између држава у којем се употребљавају средства силе. Намера ратовања може бити испољена у форми објаве рата, ултиматума (који се претвара у објаву рата уколико се постављени захтев не усвоји) у директном и индиректном отпочињању непријатељстава. Некад се сматрало

да свака суверена држава располаже легитимним правом на вођење рата. Од доношења Повеље УН рат се изричито забрањује.

5.3.1.1. Ограничење и забрана рата

Суштина ратног права своди се на ограничења која су компромис између начела војне потребе и захтева човечности. У том смислу она су негација идеје „тоталног“ рата. Стварана кроз праксу држава и неписано право, ограничења у рату су данас углавном кодификована. По свом карактеру и значају могу бити општа и посебна: прва представљају основна начела ратног права, док се код других ради о појединачним забранама у рату. У међународном ратном и хуманитарном праву постоји неколико основних правила која се, с обзиром на висок степен општости, могу сматрати правним начелима. Ради се о руководећим начелима која треба да служе као образац понашања у сукобу у случају када нема конкретних правила. Прво и најстарије је да је једини законити циљ рата слабљење војне силе непријатеља. За војну победу није неопходно да војници противника буду убијени, већ је довољно да буду избачени из борбе. Оно намеће обавезу страна у сукобу да у свако доба праве разлику између бораца и војних објеката против којих се могу изводити борбена дејства и цивила и цивилних објеката који уживају заштиту и морају бити поштеђени од последница непријатељстава. Следеће је да стране у сукобу немају неограничено право избора средстава и начина ратовања. Оно је творевина обичајног права али је укључено у више међународних уговора. Ово начело забрањује средства и начине борбе којима се изазивају сувишне повреде, непотребне патње, дуготрајна оштећења животне средине и без разлике гађају војни и цивилни објекти. Основна начела ратног права не садрже прецизна правила поступања у извођењу борбених дејстава, те је потребно да се разраде појединачним забранама везано за лица и добра, средства и начине ратовања.

Начело забране употребе силе

Пракса у погледу примене хуманитарног права у савременим оружаном сукобима је показала да Женевске конвенције из 1949. године не одговарају у потпуности новом развоју међународних односа. После вишегодишњих консултација у круговима Међународног црвеног крста и УН, сазвана је дипломатска конференција, која је одржана у 4 заседања у периоду 1974-1977 и усвојила 2 протокола: 1. о заштити жртава међународних оружаног сукоба и 2. о заштити жртава немеђународних сукоба. Први протокол проширује појам међународног оружаног сукоба који од обухвата антиколонијалне ратове и друге оружане сукобе који народи воде за остварење свог права на самоопредељење које им је загарантовано Повељом УН. Овај протокол, осим новина које се тичу заштите жртава рата, садржи и правила која се односе на вођење војних операција која су до тада била предмет Хашких конвенција из 1899. и 1907. године. Овај протокол ставља у знатно тежи положај агресора и окупатора, а олакшавају одбрану жртви агресије. Други протокол ствара низ обавеза за уговорне стране, које су дужне да поштују у унутрашњим сукобима. До његовог доношења, државе су биле обавезне да у унутрашњим сукобима примењују само општа начела хуманитарног права.

Начело неинтервенције

Интервенција представља један од облика политичке силе. Може се одредити као мешање у односе других држава, без њихове сагласности, или мешање у унутрашње послове других држава, у циљу одржања или мењања постојећег стања супротно вољи ових држава. Према средствима и методима, интервенција може бити: оружана, економска, политичка, дипломатска и хуманитарна. Она се разликује од других облика употребе силе: циљ интервенције је ограничен на мењање или присилно одржавање датог политичког поретка; стратегија интервенције се своди на спрегу силе и политике, у новије време и идеологије. Њу одликује неједнакост субјеката и брзина операција. Интервенција у унутрашње послове других држава сматра се недозвољеном. Велике силе настоје да интервенције правдају цивилизацијском мисијом или хуманитарним моментима.

Први значајнији покушај борбе против интервенције представља Монроова доктрина. Председник САД Џејмс Монро 1823. устаје против интервенционизма европских сила у догађања на америчком континенту, у време када САД нису биле велика сила, него протагонист новог поретка. У обраћању Конгресу САД он је истакао три начела: забрану даље колонизације Америке од стране европских држава, забрану мешања европских држава у унутрашње ствари америчких држава и изјаву да САД неће интервенисати у пословима Европе (ова доктрина је напуштена 1940. године). На линији борбе против интервенционизма је и Драгова доктрина. Када су 1903. Немачка, Велика Британија, и Италија предузеле оружану акцију против Венецуеле, министар спољних послова Аргентине Луис Драго је упутио меморандум САД са захтевом да се забрани употреба силе у циљу наплате финансијских потраживања. Ова доктрина је афирмисана на Другој хашкој конференцији, 1907. године, и на тај начин је постала једно од правила међународног права, названа по свом предлагачу „Портерова доктрина“. Најрадикалније промене на том терену доноси Повеља УН која намеће обавезу чланицама да се уздрже од претње силом или од употребе силе против територијалног интегритета или политичке независности ма које државе. Изузетак од овог правила представљају унутрашњи сукоби који доводе у питање светски мир.

6. ОРГАНИЗАЦИЈА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

6.1. Оснивање и чланство у УН

Оснивање УН дошло је као резултат настојања да се успостави универзална међународна организација чија би основна сврха била да се одржава мир преко система колективне безбедности.

Прокламација Атлантске повеље, из 1941. године, износи основне смернице послератне политике, а између осталог: 1. да се убудуће неће вршити никакве територијалне промене које не би одговарале слободно израженој вољи народа 2. да сви народи имају право да изаберу облик владавине 3. све државе велике и мале, победнице и побеђене, треба да имају подједнак приступ трговини и сировинама света 4. сви народи света нужно морају доћи до сазнања о потреби одрицања од употребе силе.

На конференцији у Сан Франциску, 1945. године, 50 учесника је потписало Повељу УН, тако што су Кина, Француска, СССР, Велика Британија и САД, и већина осталих потписника, депоновали ратификационе инструменте код владе САД.

Од оснивачких 50, УН су до 2011. године нарасле на 193 државе чланице, колико их није било у тренутку оснивања. Пријем нових чланица, односно приступање Повељи, уређено је у чл. 4: „[Ч]ланство у УН отворено је свим мирољубивим државама које прихвате обавезе садржане у овој Повељи, а по оцени Организације су способне и вољне да те обавезе извршавају. Пријем такве државе у чланство спроводи се на основу одлуке Генералне скупштине, а по препоруци Савета безбедности.“

Треба разликовати пријем од представљања. Питања везано за пријем нових чланица се третирају као непроцедурална, што значи да се право вета примењује у Савету безбедности, док се питања представљања третирају као процедурална, што значи да се тим поводом не може улагати вето. Суштински, разлика се најбоље види на примеру да је комунистичка Кина примљена као нова држава, Тајван би задржао чланство у УН и место сталне чланице Савета безбедности.

Чланица УН против које се примењују мере УН може бити суспендована од коришћења права по основу чланства. Чланица која упорно крши начела Повеље може бити искључена. Одлуке о суспензији и искључењу доноси Генерална скупштина на препоруку Савета безбедности. Ове одредбе за сада нису примењиване у пракси. Случај бивше Југославије након отцепљења дела република из федерације, 1991. године, представља индиректно искључење, будући да су једнострано одцепљене нове државе примљене, упркос неуређеним граничним питањима, а остатку Југославије није дозвољено да остане уместо бивше Југославије. Савет безбедности и Генерална скупштина су одлучили да СРЈ више није иста држава као СФРЈ и да поднесе захтев за чланство, а да се у међувремену уздржи од рада у Генералној скупштини, иако је наставила да учествује у раду неких тела УН.

Повеља не уређује иступање државе, које је препознато на конференцији у Сан Франциску у изузетним случајевима, на пример "уколико се испостави да "организација није способна да одржи мир или то може да уради само на штету права и правде, или ако се права и обавезе чланице промене Повељом тако да не може да их изврши или прихвати, или ако усвојени амандмани не буду ратификовани да би ступили на снагу.

6.2. Циљеви и начела УН

УН представљају заједницу суверених држава, засновану на начелу суверене једнакости. Основ организације је Повеља која је по својој природи вишестрани уговор. Као добровољна организација, УН се чланицама обраћа путем препорука, а уколико желе да створе правну обавезу прибегавају закључењу међународних уговора. Преговори, споразуми и сарадња су основни методи рада УН. Оснивачи су смисао и основни циљ организације видели у стварању универзалног система безбедности. Безбедност представља темељни садржај Повеље. Економска и социјална неправда биле су извор рата. Стога, мир који има у виду Повеља, треба да буде остварен кроз спречавање агресије, континуирано решавање политичких, економских, социјалних,

културних и хуманитарних проблема. Све ове акције имају за циљ јединство света и недељивост светског мира.

Циљеви УН утврђени су у чл. 1 Повеље организације:

„[1.] одржање међународног мира и безбедности и у ту сврху: предузимање ефикасних колективних мера ради спречавања и отклањања претњи миру и сузбијање аката агресије или других повреда мира, као и постизање мирним средствима, а у складу с начелима правде и међународног права, сређивања или решавања међународних спорова или ситуација који би могли довести до повреде мира;

2. развијање међу нацијама пријатељских односа заснованих на поштовању начела равноправности и самоопредељења народа и предузимање других одговарајућих мера ради учвршћења општег мира;

3. постизање међународне сарадње решавањем међународних проблема, економске, социјалне, културне или хуманитарне природе и унапређивање и подстицање поштовања права човека и основних слобода за све без обзира на расу, пол, језик или веру; и

4. да постану средиште за усклађивање акција предузетих ради постизања ових заједничких циљева.“

Поменути циљеви треба, према чл. 2 Повеље, да се остварују применом следећих начела:

1. забрана употребе силе 2. мирно решавање међународних спорова 3. савесно испуњавање обавеза преузетих у сагласности са Повељом и 4. забрана интервенције у унутрашње ствари држава. У истом члану се ограничава овлашћење УН у остваривању усвојених циљева: „[Н]ишта у Повељи неће бити овлашћење за УН да интервенишу у питањима која су у основи у домаћој јурисдикцији државе нити ће од држава чланица захтевати да се подвргну њиховом решавању по постојећој Повељи, али ово начело не прејудира примену силе на основу Главе VII“.

Термин "домаћа јурисдикција" се, међутим, у пракси тумачи уско, што према наведеном тексту Повеље не делује као изворна намера оснивача. У погледу неинтервенционизма, цитирана одредба садржи ограду само на случајеве примене Главе VII, у случају акција које се примењују када постоји претња миру, кршење мира или акт агресије. Питање је колико је ова одредба данас неопходна, с обзиром да акти који представљају претњу миру, кршење мира и акт агресије не могу сматрати искључиво у унутрашњој надлежности. Повеља прокламује начело самоопредељења и, доследно томе, оставља државама слободу одлучивања о облику владавине или свом политичком уређењу. .

Након Хладног рата, међутим, јавља се нови сценарио глобалног поретка у коме наизглед израста и шири улога УН, посебно у погледу пролиферације разних типова операција за одржавање мира и других облика активизма Савета безбедности УН. Колективна безбедност је један од инструмената политике УН, а безбедност подразумева спречавање рата и оружаних сукоба, као и омогућавање несметаног развоја свих чланица међународне заједнице. То претпоставља шири спектар активности, поред војних. Безбедност, тако схваћена, садржи три основна елемента: 1. одрицање од употребе силе за решавање међународних спорова 2. недељивост светског

мира и ангажовање свих чланица међународне заједнице у спречавању аката агресије и успостављању светског мира 3. повиновање одлукама међународног ауторитета који је снабдевен надлежношћу да утврди повреду мира и одлучи о мерама које треба предузети. Систем колективне безбедности искључује потпуно силу из свог оперативног механизма. Окончање Хладног рата је означио почетак дубоких структуралних промена у међународним односима. Политички вакум изазван силаском пола моћи са светске сцене омогућио је Савету безбедности да делује ефикасније, али је дошло злоупотребе овог стања од стране САД, за наметање политичке воље.

Проблем тумачења Повеље УН

УН су основане уговором, Повељом Уједињених нација. Постоји 5 званичних текстова, на енглеском, француском, руском, шпанском и кинеском, који се сваки сматра аутентичним (арапски је као званични језик УН успостављен тек 1973. године, те верзија на арапском није аутентична за тумачење). Повељу УН су састављали углавном политичари, у оквиру различитих одбора, убрзано због историјских околности и уз мало учешће правника, те је често врло неодређена или пропушта да успостави одредбу за однос који третира; а, због због недовољне координације приликом њиховог осмишљавања некад успоставља механизме који не функционишу у пракси или захтевају импровизацију да би се попуниле празнине.

Осим политичког састављања текста, треба имати у виду да енглески и француски нису били матерњи језици већине делегата у Сан Франциску, те је непрецизност нацрта била неизбежна. Осом тога, већина данашњих чланица УН није била међу 50 држава оснивача, због чега су припремни радови на састављању текста Повеље од мале користи. Наведени разлози су, поред објективних политичких интереса, утицали да се током историје организације јављају спорови о њеном исправном тумачењу. При томе, флуидно састављени оснивачки документи УН за циљ су имали да омогуће флексибилност у пракси, што је додатно подстицало спорове у тумачењу.

Повеља УН предвиђа да се ревизија врши већином гласова, односно "две трећине држава чланица, укључујући сталне чланице Савета безбедности". Ова логика би, по аналогiji, требало да се примењује и у случају потребе амандирања према пракси.

6.3. Правни положај УН

УН је правна личност и субјект међународног права. Она се појављује као непосредни носилац права и обавеза.

Организација УН ужива на територији сваке чланице правну способност која јој је потребна за обављање задатака и постизање циљева. УН има активно и пасивно право посланства. Њена имовина и потраживања УН уживају судски имунитет и не може бити предмет преметачине, реквизиције, заплена, а њене просторије, архива и сви документи су неприкосновени. Организација ужива и низ финансијских привилегија, у смислу да може да има фондове злата, девиза, отворене рачуне у свакој монети, а може да врши трансфере својих фондова без ичије контроле. Ослобођена је пореза, царина, увозних и извозних ограничења за предмете који служе за њену службену потребу. УН има парничну способност.

Организација УН је међународно одговорна за дела и пропусте својих органа или за штете које произађу из политичке и војне активности, али само ако дело или пропуст представља прекорачење војне потребе.

УН може да закључује двостране или вишестране уговоре са другим организацијама или појединим државама, при чему сваки Савет закључује уговоре из своје надлежности. Начин пристанка УН на обавезивање је потврда надлежног органа.

6.4. Органи УН

6.4.1. Савет безбедности

Савет безбедности је орган коме је поверена одговорност за мир и безбедност у свету. Данас броји 5 сталних и 10 несталних чланова. У циљу ефикасног деловања, сваки члан Савета безбедности има у седишту организације свог сталног представника.

Сваки члан има један глас, с тим да стални чланови Савета безбедности имају право вета. Ово право је ублажено увођењем института процедуралних питања, која председник може ставити на дневни ред и тако довести до расправе чак и ако би нека стална чланица уложила вето. Одлуке се доносе са 9 гласова у процедуралним питањима (везано за дневни ред и прелиминарна питања), а у непроцедуралним мора постојати сагласност сталних чланова.

Уколико одлучује везано за мирно решавање спорова, на основу Главе VI Повеље, члан 27(3) предвиђа да ће се стална чланица СБ која је страна у спору уздржати од гласања. Ова обавеза се у многим случајевима игнорише.

Акције на основу Главе VI (у случају претње миру, повреде мира и аката агресије) подразумевају да Члан 39. Савет утврђује да ли постоји претња миру, повреда миру, или агресија и даје препоруке или одлучује које ће се мере предузети, да би се одржали или васпоставили међународни мир и безбедност. Савет безбедности може, пре но што да препоруке или одлучи о мерама, позвати заинтересоване стране да се повинују привременим мерама за које он сматра да су потребне или пожељне. Такве привремене мере не смеју утицати на права, захтеве или положај заинтересованих страна. СБ, пема чл. 41, може одлучити какве мере које не повлаче употребу оружане силе треба да се примене у циљу извршења његових одлука, и може позвати чланове УН да примене такве мере. Ове могу да садрже потпун или делимичан прекид економских односа и железничких, поморских, ваздушних, поштанских, телеграфских, радиографских и других веза, а, исто тако, и прекид дипломатских односа. Према чл. 42, ако СБ сматра да мере предвиђене у члану 41 не одговарају или се покаже да су недовољне он може предузети такву акцију ваздухопловним, поморским или сувоземним снагама која је потребна ради одржања или васпостављања међународног мира и безбедности. Таква акција може укључити демонстрације, блокаду и друге операције ваздухопловним, поморским или сувоземним снагама чланова УН. Према чл. 43. сви чланови УН се обавезују да ставе на располагање Савету безбедности, на његов позив и у складу са посебним споразумом оружане снаге, помоћ и олакшице, укључујући ту и право пролаза, неопходне ради одржања међународног мира и безбедности. Они се закључују између СБ и чланова или група чланова и подлежу ратификацији држава потписница.

Председавање Саветом безбедности је ротирајуће на месец дана. Иницијативу за састанак може дати а) било којачланица, б) Генерална скупштина, или в) свака држава која износи спор пред Савет безбедности.

Према чл. 24(1) Повеље, основна надлежност која је поверена Савету безбедности је одржавање мира и безбедности. Осим ове, СБ учествује у изборним процесима од које зависи функционисање целокупног механизма (за судије Међународног суда правде, пријем у чланство).

У оквиру своје надлежности, СБ има двоструку улогу. да испита сваки спор или ситуацију која може да угрози међународни мир и безбедност и да у случају када утврди постојање угрожавања мира, нарушавања мира или агресије предузима превентивне или принудне мере. Савет безбедности има помоћно тело, Комитет војног штаба, чији је задатак да пружа савете и помоћ СБ уколико разматра питања која се тичу војних потреба.

Савет безбедности може да доноси обавезујуће одлуке, за које су чланице, у чл. 25 прихватиле правну обавезу да их поштују.

Од 1993. године, Генерална скупштина је покренула радну групу која се бави правични представљањем у Савету безбедности, али је проблем двојак, с једне стране није рационално да буде већи у саставу, а с друге питање је и политичког баланса унутар органа.

6.4.2. Генерална скупштина

Генерална скупштина може расправљати о свим питањима или о свим предметима у оквиру ове Повеље или које се односе на овлашћења и задатке сваког органа пред виђеног у овој Повељи. Изузев у случајевима предвиђеним у члану 12 (без захтева СБ, док обавља задатке поверене Повељом или везано за одржавање мира) ГС може да даје препоруке члановима УН или Савету безбедности о свим таквим питањима или предметима.

1. Генерална скупштина може разматрати општа начела сарадње у очувању међународног мира и безбедности, укључујући начела на којима почивају разоружање и регулисање наоружања, и може у погледу тих начела да даје препоруке члановима или Савету безбедности или и првима и другом.

2. Генерална скупштина може расправљати о свим питањима одржања међународног мира и безбедности која пред њу изнесе било који члан Уједињених нација или Савет безбедности или држава нечланица Уједињених нација у складу с чланом 35, став 2 (када се страна која износи спор обавезе да ће прихватити мирно решење спора према Повељи), и може, с изузетком предвиђеним у члану 12, да даје препоруке о сваком таквом питању заинтересованој држави или државама или Савету безбедности или и једнима и другима.

Генерална скупштина покреће студије и даје препоруке у циљу унапређења међународне политичке сарадње и прогресивног развоја и кодификације међународног

права; као и унапређења међународне сарадње у економској, социјалној, образовној и здравственој области и помаже у остваривању људских права и основних слобода.

Осим општих надлежности, Генерална скупштина има и конкретна овлашћења: разматра извештаје свих главних органа УН, одобрава буџет организације, утврђује обавезне уплате чланица, у складу са начелом капацитета за плаћање (више од половине чланица уплаћују минимум од 0,01%, а само 14 плаћају више од 1% и сервисирају преко 86% расхода), под претњом да чланице које не измире обавезе могу бити ускраћене права гласа.

Свака чланица у ГС има један глас. Препоруке о важним питањима се доносе двотрећинском већином присутних који гласају. У та питања, према чл. 18(1) Повеље, спадају оне везано за одржавање мира, избор несталних чланица Савета безбедности, пријем нових чланица, суспензија права из чланства, искључење из чланства, буџетска питања, старатељство.

Помоћне органе ГС чини 7 одбора који покривају главне задатке скупштине: 1) за политику и безбедност 2) специјални политички комитет 3) за привреду и финансије 4) социјално, хуманитарна и културна питања 5) за старатељство 6) за управу и буџетска питања и 7) за правна питања.

Генерална скупштина одржава редовна годишња заседања и ванредна, по потреби. Редовна отпочињу трећег уторка сваког септембра у години, а ванредна заседања сазива Генерални секретар на захтев СБ или већине чланова ГС УН. За свако заседање се бира председник и 7 потпредседника. Како би се избегао сукоб надлежностима са СБ, чл. 12. Повеље предвиђа да ГС не може да учини никакве препоруке док СБ расправља о некој ситуацији унутар своје надлежности, уколико то СБ не затражи. Она утврђује начела на којима треба да почива светски мир, а СБ предузима мере за њихово спровођење. Резолуције ГС нису обавезујуће, али могу бити сведочанство о постојању обичајне норме или о исправно тумачењу постојећег правила.

6.4.3. Секретаријат

Секретаријат УН има око 15.000 запослених у седишту и другим канцеларијама организације. Секретаријат води Генерални секретар, који обавља и друге дужности које му повере ГС, СБ, Економски и социјални савет и Старатељски савет. Осим тога, према чл. 99 Повеље, он може да скрене пажњу ГС на било које питање које по њему може да угрози одржавање међународног мира и безбедности. Генерални секретар није службеник било ког органа, али западне државе тумаче да он може да покреће сопствене политичке иницијативе, док велике силе нису заинтересоване да Генерални секретар буде независна политичка личност.

Према чл. 100. Повеље, „1. У вршењу својих дужности генерални секретар и особље не траже нити примају упутства ни од које власти изван Организације. Они ће се уздржати од сваке акције која би се могла одразити на њихов положај као међународних службеника једино Организацији. 2. Сваки члан Уједињених нација обавезује се да ће поштовати искључиво међународни карактер функција генералног секретара и особља и да неће тежити да на њих утиче у вршењу њихових дужности.“

Полуга контролисања Секретаријата је финансирање.

Радни односи у Секретаријату уређени су Правилником ГС, која је образовала Административни трибунал да расправља службеничке спорове.

6.4.4. Економски и социјални савет

Оснивачи УН пошли су од сазнања да стабилност тек постављеног политичког система зависи од економских и социјалних услова у свету. Члан 55. Повеље предвиђа:

„[У] циљу стварања услова стабилности и благостања који су неопходни за мирољубиве и пријатељске односе између нација, засноване на поштовању начела равноправности и самоопредељења народа, Уједињене нације раде на унапређењу: а) повећања животног стандарда, пуног запослења и услова за економски и социјални напредак и развој; б) решавања међународних економских, социјалних, здравствених и сродних проблема и међународне културне и просветне сарадње; и в) свеопштег поштовања и уважавања људских права као и основних слобода за све без обзира на расу, пол, језик или веру. У чл. 56. све чланице „се обавезују да ће предузимати заједничку и појединачну акцију у сарадњи с Организацијом ради постизања циљева утврђених у члану 55.“

Екосок делује под руководством Генералне скупштине. Има 54 члана које бира ГС на 3 године, сваке године по 18. Ако расправља питање од интереса за неког члана УН који није члан Екосок, та чланица ће бити позвана да учествује у расправи, али без права гласа. Екосок има два редовна годишња заседања, а формирао је регионалне економске и функционално-техничке комисије. Регионалне комисије сумеђувладина тела, састављена од представника држава ових региона. Функционално-техничке комисије покривају поједине секторе рада, нпр. за социјални развој, за статистику, итд. Чланове ових комисија предлажу државе, уз консултовање са Генералним секретаром, а потврђује их Екосок. Значајна је сарадња са Специјализованим агенцијама и НВО.

Екосок може из области своје надлежности да припреми нацрт конвенција, које затим подноси на одобрење ГС, а може да сазива међународне конференције по питањима из своје надлежности.. У том смислу представља механизам који олакшава сарадњу на економском и социјалном плану, али нема међународни ауторитет да намеће своје одлуке. Екосок организује израду студија и извештаја, чини препоруке чланицама по питањима из своје надлежности и извршава друге послове које му повери ГС, а уз одобрење ГС може да врши услуге на захтев чланица УН и специјализованих агенција, које су једна од главних области рада овог органа. Према чл. 63(2) Повеље, Екосок „[у]саглашава делатност специјализованих агенција (установљених међународним споразумом и са широком међународном одговорношћу сродним пољима) саветујући се с њима и дајући препоруке таквим агенцијама, а исто тако, дајући препоруке Генералној скупштини и члановима Уједињених нација.“ Тренутно је 19 таквих агенција, међу којима су најпознатије финансијске (ММФ, МБОР, Међународна финансијска корпорација – Светска банка група); трговинске (Светска трговинска организација) велика четворка (Међународна организација рада, Унеско, Организација за пољопривреду и исхрану, Светска здравствена организација), као и

различитеструковне организације које могу да усвајају обавезујућа правила за чланице, сазивају међународне конференције и израђују нацрте конвенција.

6.5. Уједињене нације и мир и безбедност

Члан 1(1) Повеље као једну од сврха УН прокламује: "[п]редузимање ефикасних колективних мера ради спречавања и отклањања претњи миру, сузбијање аката агресије или других повреда мира као и постизање мирним путем, а у складу са начелима правде и међународног права, сређивања или решавања међународних спорова или конфликтних ситуација које би могле довести до повреда мира". С друге стране, члан 2(3) обавезује државе да "[р]ешавају своје међународне спорове мирним путем тако да мир у свету, безбедност и правда не буду повређени"

Два најважнија политичка органа УН за мирно решавање спорова су Савет безбедности и Генерална скупштина. Поред њих, важну улогу у нуђењу "добрих услуга" странама у спору, која често мора да се изводи у тајности, има и Генерални секретар УН.

6.5.1. Мирно решавање спорова пред Саветом безбедности

Спор пред Савет безбедности, према одредбама Повеље, могу изнети:

- држава чланица УН без обзира да ли је страна у спору (чл. 35(1))
- држава која није чланица УН под условом да је страна у спору и да унапред прихвати, у сврху спора, обавезу мирног решавања према Повељи (чл. 35(2))
- Генерална скупштина може скренути пажњу Савету безбедности на ситуације које су од изгледа да угрозе међународни мир и безбедност (чл. 11(3))
- Генерални секретар може скренути пажњу Савету безбедности на било које питање које по његовом мишљењу може да прети одржавању светског мира и безбедности (чл. 99)

Савет безбедности одлучује да ли ће прихватити изнете спорове, тако што их ставља на дневни ред. Спор, једнако, може бити и повучен са дневног реда. Стране у спору немају утицај на ову одлуку. Питања дневног реда спадају у процедурална питања, те се у његовом утврђивању не примењује право вета сталних чланица.

Глава VI Повеље овлашћује Савет безбедности да одлучи о различитим врстама препорука за мирно решавање спора у конкретном случају, као и у погледу истраживања околности спора. Околности у којима Савет безбедности може да препоручи процедуре решавања спора нису прецизно одређене. У пракси, СБ по правилу занемарује ово сложено питање и издаје препоруке, без позивања на одредбе Повеље и задирања у тумачења непрецизних оквира у глави VI.

У доктрини постоје различита схватања о томе да ли су одлуке СБ донете на основу ове главе VI обавезујуће. Текст Повеље изричито, у чл. 36, предвиђа обавезујуће дејство одлука СБ само када поступа на основу главе VII. Међутим, Међународни суд правде је у једној од својих пресуда стао на становиште да су чланице УН прихватиле обавезу да прихвате и спроведу одлуке СБ, те одлуке овог тела могу бити обавезујуће и мимо делокруга предвиђеног у глави VII (у конкретном случају се радило о одлуци СБ

на основу чл. 25 из главе V). Сам Савет безбедности се често уздржавао од јасног одређења на основу којих чланова Повеље заснива своју одлуку.

6.5.2. Мирно решавање спорова пред Генералном скупштином

Генерална скупштина може расправљати о свим питањима или о свим предметима у оквиру ове Повеље или које се односе на овлашћења и задатке сваког органа предвиђеног у овој Повељи може да даје препоруке о свим таквим питањима или предметима (чл. 10).

Генерална скупштина је овлашћена да разматра општа начела сарадње у одржању међународног мира и безбедности, као и о свим питањима која се тичу одржања међународног мира и безбедности а која би била изнета пред њу од стране ма ког члана УН или СБ или од стране државе која није члан УН (чл. 11(2))

Генерална скупштина може да препоручује мере за мирно сређивање сваке ситуације, независно од њеног порекла, за коју налази да може да штети општем благостању или пријатељским односима меду нацијама, укључујући ситуације настале повредом одредаба ове Повеље које постављају циљеве и начела Уједињених нација (чл. 14).

Ограничење поступања Генералне скупштине у мирном решавању спорова предвиђено је у чл. 12 Повеље: „Док Савет безбедности обавља у погледу било кога спора или ситуације задатке који су му поверени овом Повељом, Генерална скупштина не даје никакву препоруку у вези с тим спором или ситуацијом, сем ако то не затражи Савет безбедности.

Захтев Генералној скупштини да размотри спор може поднети свака држава чланица, али исто тако и нечланица под условом да унапред прихвати за сврху спора обавезу мирног решавања спора. Генерална скупштина може, по том захтеву, усвајати препоруке и/или образовати мисије за утврђивање чињеница. Државе, иако имају дужност поштовања одлука ГС, немају правну обавезу да спроведу препоруке нити да сарађују са тим мисијама. Најопштије посматано, државе износе спор пред ГС углавном како би извршиле политички притисак на неку страну у спору.

6.5.3. Колективна безбедност и принудне акције (Глава VII)

Сврха система безбедности јесте могућност наметања мира. Замишљен је тако да се ослања на начелну забрану коришћења било какве силе (чл. 2(4) Повеље) и на систем економских политичких и војних мера против агресије.

Монопол примене силе на међународном нивоу трпи два изузетка:

- први је једнострана или вишестрана акција предузета у самоодбрани. Наиме, према чл. 51, Повеља поштује урођено право на појединачну или колективну самоодбрану у случају оружаног напада против члана УН. Мере самоодбране се могу предузети док СБ не предузме мере потребне за очување међународног мира и безбедности. О мерама у вршењу права на самоодбрану одмах се извештава СБ и оне не смеју да доведу у питање овлашћења и одговорност СБ да такву акцију у складу са Повељом уколико је сматра нужном ради одржања или васпостављања међународног мира и безбедности.

- други су мере наметања које предузме регионална организација и одобри Савет безбедности. У том смислу, чл. 53 предвиђа да Савет безбедности, кад је целисходно, користи регионалне споразуме или агенције за принудну акцију под својим руководством. По регионалним споразумима ни преко регионалних агенција неће бити предузета ниједна принудна акција без одобрења Савета безбедности, изузев против непријатељске силе „која је у току другог светског рата била непријатељ било ког потписника Повеље“ или у регионалним споразумима против обнављања агресивне политике било које такве државе, све док Организација не буде могла, на тражење заинтересованих влада, да преузме одговорност за сузбијање нове агресије такве државе.

Глава VII Повеље је насловљена „Акције у случају претње миру, повреде мира и аката агресије“, међутим у даљем тексту изрази нису ближе одређени. У доктрини је, полазећи од одредбе чл 39, у којој се предвиђа да СБ утврђује да ли постоји претња миру, повреда миру, или агресија и даје препоруке или одлучује које ће се мере предузети да би се одржали или васпоставили међународни мир и безбедност, било опште прихваћено је то да су изрази „претње миру“ и „повреде мира“ били намењени да се односе на међународни мир. Штавише, сматрало се да је начело да СБ примене мера треба да покуша да примени привремене мере. Оно што је довело до расправа о том питању јесте непридржавање оваквог схватања у пракси почев од краја 20. века. Забуну, у том смислу, уноси широко тумачење термина из чл. 40, по коме СБ може (пре препоруке или одлуке о мерама) позвати заинтересоване стране да се повинују привременим мерама за које сматра да су потребне или пожељне, коју се према опортунитету посматра као синоним за препоруку, као обавезујући акт СБ у случају поступања по Глави VII. Овакво гледиште би имало смисла уколико би се чл. 40 посматрао изоловано, а сам члан схватио као овлашћење на одржавање међународног поретка. Оно је чак коришћено у случајевима када је примењивано у циљу настојања да се дође до прекида борби (на пример 1948, између Арапа и Израела), међутим непоштовање позива нису пратиле мере предвиђене у случају непоштовања препорука, те се та логика не чини основаном. СБ је у неким случајевима користио овлашћења из чл. 40 преко препорука, односно без изричитих наредби, чиме је стваран утисак о моралној обавезности, али без правне обавезе да се предузму мере принуде, углавном зато што је нека од страна у сукобу била под заштитом неке од сталних чланица.

Мере принуде *stricto sensu*, односно акције против претње миру, повреди миру или акта агресије, могу бити: а) без употребе оружане силе и б) применом оружане силе.

а) СБ, према чл. 41, може одлучити какве мере које не повлаче употребу оружане силе треба да се примене у циљу извршења његових одлука и позвати чланице УН да примене мере које могу да садрже потпун или делимичан прекид економских односа и железничких, поморских, ваздушних, поштанских, телеграфских, радиографских и других веза, а и дипломатских односа.

б) Ако СБ сматра да мере предвиђене у чл. 41 не одговарају или се покажу недовољне, може предузети акцију ваздухопловним, поморским или копненим снагама потребном ради одржања или васпостављања међународног мира и безбедности. Таква акција

може укључити демонстрације, блокаду и друге операције ваздухопловним, поморским или сувоземним снагама чланица УН.

Када се ради о предузимању мера принуде са применом оружане силе, важно је имати на уму да су замишљене као заједничка обавеза. Наиме, у чл. 43, чланице УН се обавезују да СБ ставе на располагање, на његов позив и у складу са посебним споразумом, оружане снаге, помоћ и олакшице, укључујући право пролаза, неопходне ради одржања међународног мира и безбедности. Међутим, у досадашњој пракси, државе чланице нису закључивале посебне споразуме (мада је и Комитет војног штаба остао пасивно тело СБ које се повремено састаје). Из садржине овлашћења СБ предвиђеног у чл. 42, тумачењем што важи за веће важи за мање (*a fortiori a maiore ad minus*), следи да појединачна држава може да примени силу чак и када би она у нормалним околностима била нелегална уколико су испуњени услови да постоји претња међународном миру и безбедности и да се не поштују или се покажу недовољне мере без употребе оружане силе. Она, међутим, не може бити правно обавезана да примени силу без сопственог пристанка. С друге стране, таква одлука СБ би обавезујућа била за државу против које се мере предузимају, у смислу да она не би могла да се позиве на право на самоодбрану, нити да прибегне одмазди, као ни да накнадно тражи одштету. У том случају одлука СБ би имала двоструку правну природу, с једне стране је обавезујућа у односу на државу против које се одобрава примена мера уз употребу оружане силе, а с друге препорука за чланицу УН којој би се одобрила примена мера које су начелно забрањене Повељом.

Пракса поступања по Глави VII Повеље

Током Хладног рата, систем колективне безбедности углавном је био недоследно спроведен услед конфронтације два идеолошка блока и био је у функцији одржавања равнотеже снага између блокова, без резултата. Од 1946. до 1986. године, СБ је ретко реаговао у оквиру делокруга предвиђеног у случају претње миру, повреде мира и аката агресије. У два случаја, сукоба Северне Кореје и Јужне Кореје, 1950. године, у у сукобу Британије и Аргентине око Малвинских острва, 1986. године, СБ је констатовао да постоји повреда мира, само се, 1985. године, у случајевима напада Израела на циљеве ПЛО и Јужне Африке на Анголу, констатовао акте агресије, док је у само седам случајева утврдио да постоји претња за међународни мир и безбедност. До 1990. године, само у два случаја, Северне Кореје и Јужне Родезије, одлучио да одобри примену силе, не рачунајући овлашћење за самоодбрану у операцијама одржавања мира.

Из овог периода посебан значај има начин на који су мере примењене према Северној Кореји. Наиме, 1950. године Северна Кореја је прешла линију тзв. 38. паралеле, чиме је ушла на територију Јужне Кореје. СБ је, захваљујући одсуству представника СССР, усвојио одлуку да чланице пруже Јужној Кореји неопходну помоћ да се одбије оружани напад и васпостави међународни мир, а затим и другу којом је јединствена команда поверена САД. Снаге ангажоване у тој операцији нису чинили војници из других држава, осим Јужне Кореје и САД.

6.5.3.1. Резолуција Генералне скупштине „Уједињени за мир“

Одлуке СБ у случају Северне Кореје су омогућене одлуком Генералне скупштине. Наиме, чланице УН су, у чл. 24, како би се обезбедила брза и ефикасна акција УН, повериле СБ првенствену одговорност за одржање међународног мира и безбедности. Услед изостанка акције тог тела, због бојкота СССР, истакнут је аргумент да то не преклудира секундарну одговорност ГС за међународни мир (што је 1962. године афирмисано и у предмету пред Међународним судом правде). Тако се пред ГС, у складу са овлашћењем овог тела да утврђује свој дневни ред, нашао предлог резолуције који је представљао *de facto* ревизију Повеље УН, у смислу де су Генералној скупштини дата овлашћења која спадала у искључиву надлежност СБ из разлога што је Савет безбедности био спречен у обављању своје првенствене улоге очувања мира и безбедности: „[У]колико Савет безбедности услед недостатка једногласности сталних чланова буде у немогућности да изврши своју примарну улогу у вези успостављања и одржања мира и безбедности, Генерална скупштина ће одмах размотрити ситуацију и донети одговарајуће препоруке члановима за предузимање колективних мера, а у случају кршења мира, или аката агресије употребу оружаних снага.” Ова резолуција се може применити само у случају кршења мира или агресије, не и угрожавања међународног мира и безбедности; када ГС може уколико је СБ спречен, да се сазове по хитном поступку у року од 24 часа да размотри ситуацију и препоручи потребне мере.

Иначе, резолуција „Уједињени за мир“ је први пут примењена, 1956. године, на предлог СФР Југославије поводом агресије Велике Британије, Француске и Израела на Египат.

У новембру 1965. године белачко становништво британске колоније, Родезије, прогласило је независност, без уважавања већинског црначког становништва. Наредне године, СБ је утврдио да ситуација у Родезији представља претњу за међународни мир. Јужна Родезија. Противљење у Британији је превазиђено на основу чл. 39, по коме СБ утврђује претњу, те државе чланице не могу промене мишљење Савета. У конкретном случају Јужне Родезије, СБ је одлучио о примени мера без употребе оружане силе, али је та одлука значајна зато што су, попут касније у случају апартејда у Јужној Африци, колективне економске санкције примењене на основу квалификације масовног кршења основних људских права као претње међународном миру. С друге стране, занимљиво је да СБ није по истом основу одлучио о примени мера према Биафри, према режиму Црвених Кмера ни у многим другим случајевима. С тим у вези, додуше, треба имати у виду да СБ није одлучио да одобри примену силе ни према Јужној Родезији нити према Јужној Африци.

6.5.3.2. Пракса СБ након Хладног рата

Након Хладног рата, значајно је у порасту једнострана употреба силе од стране САД, изван механизма УН. Постојали су случајеви у којима су интереси САД коинцидирали са онима међународне заједнице, попут у случају окупације Кувајта од стране Ирака.

Карактеристично за нову динамику је прокламација са први пут од оснивања одржаног скупа шефова држава или влада чланица Савета безбедности, 1992. године, да

„[н]евојни извори нестабилности у економској, социјалној, хуманитарној и еколошкој области су постали претња за мир и безбедност.“

Само у периоду од 1990. до 1995. године СБ је одлучио о примени колективних мера у осам случајева, против Ирака, Либерје, бивше СФРЈ, Сомалије, Анголе, Хаитија и Руанде, од којих је у пет одобрио употребу силе. Међутим, иза ових случајева остала су отворена питања. У случају Ирака, СБ је донео одлуку да ће државе чланице у сарадњи са владом Кувајта предузети неопходне мере да се васпостави међународни мир и безбедност у региону, након чега су САД (уз подршку Британије) извршиле напад на Ирак (операција „Пустињска олуја“). Сама одлука, неспорно, подразумева и могућност оружаных мера, али је проблем то што, процесно посматрано, није испоштован смисао одредбе члана 42 и њена позиција иза чл. 41, да се оружане мере примењују након неспровођења или неадекватности мера, тако што се СБ уопште није изјаснио о томе. Штавише, више држава је, након те интервенције покушало да оствари компензацију због штете коју се претрпеле, у складу са чл. 50, по коме „[А]ко СБ предузме превентивне мере или принудне мере против било које државе, свака друга држава која се суочи с посебним економским проблемима насталим као последица тих мера, има право да се саветује са СБ у вези с решавањем тих тешкоћа.“ Ово је успоставило лош преседан за будућу сарадњу држава на плану примене мера за одржавање међународног мира и безбедности, али и довело до теза да су САД узурпирале СБ.

Режим репарација у складу са Главом VII Повеље

СБ је пре почетка интервенције усвојио одлуку да је Ирак одговоран по међународном праву за штету проузроковану Кувајту и трећим државама, компанијама и појединцима, насталим услед последица окупације Кувајта. СБ је захтевао од Ирака, након пораза, да прихвати међународну одговорност по овој резолуцији.

На основу резолуције, СБ је образовао Компензациони фонд и Комисију за компензације, са седиштем у Женеви, као помоћно тело СБ, са истим саставом, које је требало да решава о 2,6 милиона захтева из преко 100 држава. Ирачке резерве, у висини од 12,6 билиона долара, пребачене су на чување у америчке Федералне резерве и, како је накнадно установљено, ненаменски су потрошене од стране Привремених власти.

Покушај увођења хуманитарних криза под Главу VII Повеље

Савезничка интервенција у Ираку довела је до тешког положаја и расељавања великог броја ирачких Курда. У доктрини су, тада, почели да се износе аргументи како СБ може да усвоји принудне мере услед унутрашње ситуације уколико су масовна кршења људских права таквог обима и интензитета да представљају претњу или нарушавају мир, упркос изричитом начелу неинтервенционизма у чл. 2(7) Повеље. Белгија и Француска су, уз подршку Британије и САД, 1991. године, поднеле резолуцију којом се осуђује репресија над цивилним становништвом Ирака, која за последицу има претњу за међународни мир и безбедност. Ова резолуција, међутим, не представља преседан, будући да не помиње било какве колективне принудне мере, нити одобрава или овлашћује на оружану акцију.

У препаративним документима са седнице се види да је већина држава, укључујући и неколико несталних чланица које су гласале за њено прихватање, инсистирала на уравнотеженим формулацијама, како би се избегао преседан који би представљао *ultra vires* поступање СБ и нарушавање начела суверенитета држава без упоришта у Повељи.

Како се испоставило, резолуција (688) послужила је као оправдање не само за оружане акције Курда, већ и за наметање зоне забране лета како би се спроводили ваздушни удари у јануару 1992. године, након којих је свргнута владе те државе и успостављена Привремена власт међународних снага (САД и Велике Британије).

Случај бивше СФРЈ

Европска унија и ОЕБС нису успели да реше сложену ситуацију са проблемом признања држава насталих из бивше СФРЈ, а тензије су се развиле у унутрашње сукобе. У септембру 1991. године, СБ је усвојио резолуцију (713) у којој изражава забринутост због оружаног сукоба и последица за суседне државе и наводи да „[н]аставак ове ситуације представља претњу за међународни мир и безбедност“. У преамбули ове резолуције прокламује се да никакве територијалне добити или промене борбама неће бити прихватљив.

У оперативном делу резолуције, СБ је одлучио да ће све државе, у циљу успостављања мира и стабилности у Југославији, моментално применити ембарго на све испоруке оружја и војне опреме док СБ не одлучи другачије, у консултацији Генералног секретара и Владе Југославије. Генерални секретар УН је именовано личног изасланика за преговоре о прекиду ватре и истраживање опција о мировним снагама УН.

У фебруару 1992. године, СБ је одлучио да су се испунили услови за размештање Заштитних снага УН (УНПРОФОР) на територијама у којима су етнички Срби били у већини, у којима су се одвијали грађански ратови. Задатак мисије био је да помогне хуманитарним организацијама и да буде подршка повратку расељених и избеглих лица.

Ситуација се погоршавала и након избијања сукоба у БиХ, СБ је у мају 1992. године усвојио Резолуцију 752, којом је позвао сукобљене стране на моменталну обуставу борбених дејстава и повлачење јединица ЈНА и Хрватске. Под изговором да југословенске власти нису спровеле одлуку, СБ је 30. маја 1992, Резолуцијом 757 наложио свеобухватне економске санкције, на основу чл. 41 Повеље. У аугусту исте године, СБ препознаје да „ситуација у БиХ представља претњу за међународни мир и безбедност и да је достављање хуманитарне помоћи важан елемент напора Савета да успостави међународни мир и безбедност у том прстору.“

У октобру 1992. године, СБ предузима неуобичајену акцију, тако што Резолуцијом 780 образује независну Комисију стручњака да истраже оптужбе у вези кршења међународног хуманитарног права. Истовремено, Комисија УН за људска правасе први пут у историји одржава ванредни састанак, како би усвојила резолуцију којом се осуђује „политика етничког чишћења. У новембру 1992. године, СБ, у Резолуцији 878, прокламује да су анексирање територија силом и пракса етничког чишћења илегалне и да прогнанима мора бити дозвољено да семирно врате кућама. Оперативни део одлуке,

с друге стране, састојао се од захтева Генералном секретару да у сарадњи са другим телима, истражи могућности и потребе да се унапреди идеја безбедних зона за хуманитарне потребе.

Наставак сукоба је довео до тога да је СБ, Резолуцијом 770, 1993. године образовао Међународни кривични трибунал са надлежношћу да суди злочине у оружаним сукобима у бившој Југославији и одобрено државама чланицама да предузму све неопходне мере у ваздушном простору БиХ, у случају даљих кршења, да се обезбеди придржавање забране летова. Уздржавањ Кине и накнадно противљење Русије није уродило плодом и у мају 1993, СБ је резолуцијом 824 прогласио Сарајево, Тузлу, Жепу, Горажде и Бихаћ безбедним зонама, као што је месец дана раније одлучио за Сребрницу.

У марту 1995. године, СБ одлучује о замени УНПРОФОР са три мисије одржавања мира; УНПРОФОР у БиХ, УНКРО у Хрватској и УНПРЕДЕП у Македонији. Након неуспешне акције против босанских Срба, на иницијативу САД и уз противљење НАТО партнера, у августу 1995, помак је постигнут у новембру исте године, Општим оквирним споразумом за мир у БиХ постигнутим у ваздухопловној бази Дејтон у САД и потписаним у децембру 1995. у Паризу. Након тога, СБ је одобрио ангажовање 60.000 војника за мултинационалне снаге подршке Дејтонском споразуму (ИФОР), од војника НАТО и неНАТО снага.

6.5.3.3. Мисије УН за одржавање мира

Мисије одржавања мира изворно су се јасно разликовале од акција примене силе СБ. Ова разлика је временом постајала све нејаснија, због увођења нових врста операција, названих друга генерација одржавања мира (мешовито одржавање мира) које могу да укључују и одобрење за употребу неких елемената силе.

Изворне мисије одржавања мира за циљ су имале избегавање даљих борби, замрзавањем сукоба. Присуство војног и цивилног особља УН на терену било је усмерено на примену претходно постигнутог споразума о прекиду ватре или раздвајању сукобљених снага, како би се подстакло тражење решења и обезбедила хуманитарна помоћ. Такве операције спроводиле су се уз сагласност државе домаћина и по правилу других страна у сукобу, а спроводиле су се по начелу непристрасности. Таквих операција је укупно били тринаест.

Природа мисија одржавања мира након Хладног рата и даље се заснива на сагласности страна, али је њихова сврха често да примене решење пре него што је договорено, попут у случају Југославије. Стога се оне могу посматрати и као покушај да се примени договорено политичко решење, те их одликује шири круг учесника и нова конфликтнија улога УН, у смислу истовременог извршиоца, посредника и гарантора политичког плана.

Штавише, од краја 20. века нагласак је на спречавању сукоба, тако да УН почињу да примењују активности које се називају рано упозорење и превентивна дипломатија, без јасног упоришта у Повељи. У том контексту, посебно се истичу предлози Генералног секретара који превазилазе одржавање мира, тако што обухватају ефективну војну

заштиту хуманитарних операција, али и стварање јединица УН за наметање прекида ватре (цивилна полиција УН), без изричите сагласности страна у сукобу.

Нови напори УН у склопу одржавања мира укључују и праксу да се врши утицај на успостављање или повратак владиних структура и поретка у држави.

За сада, још увек није остварена и све више је без изгледне перспективе и идеја о успостављању снага УН за брза дејства, које излазе из оквира предвиђеног у чл. 43 Повеље те би државе чланице требало да постигну посебне прелазне аранжмане са УН. Ова идеја, најопштије посматрано, представља кулминацију прешироког тумачења повеље и политичког волунтаризма у међународном систему, а пред УН ставља задатке које ова организација није предвиђена да остварује, чиме компромитује њену улогу и значај. То води злоупотребама, попут увођења санкција држави због одбијања да испоручи лице које се у другој држави сумњичи за тероризам.

У таквом оквиру, СБ, чија су широка овлашћења једнострано злоупотребљавана изван правног оквира одлука, дошао је у ситуацију да тешко обавља основну функцију. Западне државе искористиле су своју доминацију у Савету безбедности и у систему УН, уопште, и створиле позицију у којој су злоупотребиле легитимну примену силе. У сврху одржавања таквог система је механизам финансирања организације, финансијска помоћ економски неразвијеним државама и њиховим представницима, који су често само гласачка машина. Можда пре свих органа, реформа је потребна СБ, који је главно упориште система колективне безбедности.

7. ИЗУЗЕЦИ ОД НАДЛЕЖНОСТИ ДРЖАВА

7.1. Кодификација правила о изузецима од надлежности држава

У међународним односима постоје одређене категорије лица и тела које, по правилима међународног јавног права, уживају имунитет од надлежности судова држава у којима се налазе. У такве спадају стране државе и њихови дипломатски представници и одређене међународне организације.

Дипломатско право дуго се заснивало на обичајном праву. Правилник о рангу дипломатских представника из 1815. (Бечки конгрес) предвидео је три класе дипломатских представника: амбасадори, посланици, и отправници послова. Протоколом Ахенског конгреса 1818. извршена је допуна на тај начин што се образовала нова класа, министра резидента, који се налазио између посланика и отправника послова. Хаванска конвенција 1928. године је извршила поделу дипломатских представника на редовне и ванредне. Редовни су представници они који стално представљају владу једне државе код владе друге државе, док су ванредни они којима је поверена специјална мисија, или су акредитовани да представљају владу на међународним конгресима и конференцијама. Конвенција регулише њихове привилегије и имунитете, церемонијал, избор, функције, почетак и крај мисије.

Након оснивања УН поставило се питање кодификације. Као приоритетне из ове области донете су: Конвенција о привилегијама и имунитетима УН 1946. и Конвенција о привилегијама и имунитетима специјализованих агенција 1947. Генерална скупштина

ОУН је наложила да се 1961. сазове у Бечу међународна конференција са циљем да се путем конвенција изврши кодификација правила о дипломатским односима и имунитетима.

На Бечкој конференцији је усвојена Конвенција, и два протокола: Протокол са факултативним потписивањем о стицању држављанства (чланови мисије који немају држављанство државе код које се акредитују не могу стећи држављанство те државе) и Протокол са факултативним потписивањем који се тиче обавезног решавања спорова пред Међународним судом правде. У оквиру ове кодификације донете су и Конвенције о специјалним мисијама 1969; Конвенција о спречавању и кажњавању кривичних дела против лица под међународном заштитом 1973.

До усвајања Бечке конвенције о конзуларним односима 1963. није вршена кодификација конзуларног права. Конвенција регулише низ конзуларних односа, њихових имунитета и привилегија, и положај конзула.

7.1.1. Имуитет држава

У међународном јавном праву, имунитет држава подразумева правна правила и начела која уређују услове под којима државе могу да се позову на изузеће од подређености законској, судској и административној власти државе форума.

Проблем имунитета држава отвара у међународном јавном праву питања на два нивоа: један је у погледу имунитета од поступка пред судом државе форума поводом питања уговора или штете из деликта, а други је изузеће од мера појединачних аката против имовине државе, посебно уколико су те мере везане за извршавање одлука судова.

Правила о имунитету држава настају, углавном, обичајем и, за сада, се тешко кодификују у међународним уговорима. Наиме, будући да су државе независне и правно једнаке, те према општем правном начелу *par in parem non imperium et iudicio habet* ни једна држава не може вршити надлежност над другом, без њеног изричитог пристанка. Као опште начело у примени овог института може се сматрати да национални судови не могу да прихвате надлежност над другом државом, као правним лицем.

Историјски, институт имунитета од јурисдикције државе форума потиче од изједначавања владара и државе, што је до данас остало у виду облику правила да шефови држава уживају потпуни имунитет, чак и за акте предузете у личном својству. У развоју овог института, изворно, је био прихватан концепт апсолутног имунитета. Данас је, у пракси већине држава, прихваћена доктрина квалификаованог имунитета, у смислу да обухвата акте учињене у званичном својству, али не и за акте у приватноправном својству. Ова доктрина, додуше, још увек није опште прихваћена (на пример, Кина и Јужна Африка и даље примењују апсолутни имунитет).

Важан разлога због којег у погледу имунитета држава тешко настају обичајна правна правила је практичне природе, будући да се ради о правилима унутрашњег права, па је тешко очекивати обликовање међународне праксе.

Данас, правила о имунитету држава произлазе из обичаја, појединих међународних уговора, националних прописа и праксе међународних и националних судова. Стање међународног јавног права у области имунитета држава одражаву статуси Европске конвенције о имунитету државе из 1972. године, која није доживела већу прихваћеност, иако представља напор да се ова област уреди, те је отворена за све државе, као и Конвенције о јурисдикционом имунитету држава и њихове имовине, усвојеној на Генералној скупштини УН 2004. године, која такође није ступила на снагу.

Европска конвенција указује у прилог начела ограниченог судског имунитета државе, тако што се *inter partes* предвиђа да се држава пред судом друге државе уговорнице не може се позивати на свој имунитет: 1) ако је сама покренула судски поступак или се у њега укључила као умешач, 2) ако је након што јој је достављене тужба поднела противтужбу против тужиоца, 3) ако се добровољно и изричито одрекла свог имунитета 4) кад се судски поступак односи на уговор о запошљавању између те државе и неког појединца, 5) уколико са једним или више лица учествује у некој компанији, удружењу или другом правном ентитету регистрованом на територији државе где се води судски поступак, 6) кад на територији државе суда поседује неку канцеларију, агенцију или установу у којој је ангажована као приватно лице, 7) ако се судски поступак односи на право интелектуалне својине које је заштићено у држави суда, а које страна држава наводно крши, 8) ако се судски поступак односи на њена права, обавезе или интересе везане за коришћење или поседовање непокретне имовине на територији државе суда, 9) кад се судски поступак односи на њено имовинско право које произлази из наследства, поклона или напуштене имовине. Неће се сматрати да се држава одрекла свога имунитета уколико се појави пред судом друге државе уговорнице како би доказала свој имунитет.

Концепт квалификованог имунитета може деловати како имплицира да није пожељно да се државе ангажују у комерцијалним активностима, што није случај. Наиме, разликовање званичних од приватноправних послова не зависи од својства радње државе, већ од овлашћења суда државе форума да одлучује о споровима који проистекну из тих радњи. Радње, које по њиховој природи, могу да врше само државе нису подобне за одлучивање судова других држава. Насупрот томе, радње које могу да врше државе и дрига физичка и правна лица могу да доведу до непотребних проблема уколико њихове последице не би могла бити расправљене пред судовима државе форума.

Други приговор квалификованом имунитету тиче се разликовања између званичних и комерцијалних аката, која није увек јасна. Ово питање је посебно сложено уколико се ради о случају када страна влада предузима комерцијалне активности у сврху остваривања јавних циљева. Генерално, судови примењују две врсте критеријума: објективни тест, којим се утврђује разлика природе акта, с једне, и субјективни тест, којим се утврђује сврха акта, с друге стране. Колико год изгледало смисаоно, резултати ових тестова испостављају се проблематични за лак силогизам, посебно када треба разликовати комерцијалне изузетке у оквиру послова централних банака везано за спољни дуг, или пак комерцијалних изузетака када дође до деликтне штете, а посебно

када се ради о тешком кршењу људских права. Сва ова питања не постављају се уколико се прихвата доктрина апсолутног имунитета држава.

Поред радњи које предузимају, имунитет држава обухвата и поступке поводом имовине у којима друге државе могу да имају интерес, чак и ако нису страна у поступку. Према доктрини квалификованог имунитета, уколико страна држава користи имовину у комерцијалне сврхе на њу се не примењује изузеће од надлежности суда државе форума. Проблем се састоји у томе да суд не може да допусти страни држави да заустави поступак између физичких и правних лица самом тврдњом да има интерес на имовини, док истовремено, не може да захтева од стране државе да доказује основаност интереса, јер би тиме обесмислио сам институт имунитета државе. Судови неких држава решавају ову противуречност тако што захтевају да страна држава, у таквом случају, достави доказе који суду омогућавају да стекне утисак да се не ради о неоснованој тврдњи или мањкавом правном основу.

Коначно, питање је шта подразумева појам држава у контексту института имунитета државе. Оно обухвата проблеме разликовања ентитета унутар државе, признања државе, политичког уређења државе и овлашћења која проистичу из имунитета државе.

Држава се, такође, не може позивати на свој имунитет у случајевима који се тичу успостављања права на патент, назив компаније, робне марке, или било ког случаја у смислу заштите интелектуалног права. Разлог немогућности позивања на имунитет у овим и сличним случајевима јесте да се сматра као одрицање од права на изузимање од јурисдикције државе форума чињеница подношења захтева за заштиту неког права или добијање статуса робне марке. Страној држави се, по правилу, не признаје судски имунитет у спору који за предмет има непокретност на домаћој територији. Такво решење се намеће само по себи јер се ради о општем правном принципу који је прихваћен у сваком правном систему. Због тога се увек утврђује строго месна надлежност према месту где се непокретност налази. Судски имунитет неће бити признат страни држави ни у случају кад је она на пример акционар у неком предузећу, затим власник трговачког брода... Судски имунитет се не би признао ни у погледу спорова у којима је страна држава корисник поклона, тестаментални наследник, титулар ауторског права или права индустријске својине.

Непризнавање страни држави парничног имунитета не значи да ће јој неће бити признат и извршни имунитет. Извршни имунитет је и формално постављен строже од парничног јер код првог суд, да би провео извршење на имовини стране државе, мора у сваком случају да затражи и добије претходну сагласност надлежног министарства правде, осим ако је страна држава изричито пристала на извршење. Извршни имунитет се увек признаје у случајевима кад се ради о имовини стране државе коју користе њена дипломатско-конзуларна представништва (просторије мисије, намештај, архива, документи, возила и др.), јер су те ствари заштићене и изузете од извршења мултилатералним и билатералним конвенцијама којима су уређени дипломатски и конзуларни односи. Уговори о раду према Нацрту правила Комисије за међународно

право представљају општи изузетак на који се неће примењивати правила о имунитету државе.

Према тексту Конвенције о јурисдикционом имунитету држава и њихове имовине, да би страна држава била изузета од јурисдикције домаћег суда, она мора да се на свој имунитет изричито позове или да се не упусти у поступак, у ком случају суд мора да се одреди према том питању. Уобичајено је да у случају сумње обавезујуће мишљење даје Министарство правде, а у кривичном или управном поступку то је најчешће Министарство за иностране послове. Страна држава се у сваком конкретном случају може одрећи свог имунитета било изричито, било упуштањем у спор, у ком случају се подразумева да је она прихватила надлежност суда друге државе. Држава се не може позивати на свој имунитет ни у случајевима који се тичу успостављања права на патент, назив компаније, робне марке, или било ког случаја у смислу заштите интелектуалног права. Страној држави се, по правилу, не признаје судски имунитет у спору који за предмет има непокретност на домаћој територији, ни у случају кад је она на пример акционар у неком предузећу, затим власник трговачког брода... Судски имунитет се не би признао ни у погледу спорова у којима је страна држава корисник поклона, тестаментални наследник, титулар ауторског права или права индустријске својине.

Непризнавање страној држави парничног имунитета не значи још да ће јој бити непризнат и извршни имунитет. Да би спровео извршење на имовини стране државе, су мора у сваком случају да затражи и добије претходну сагласност надлежног министарства правде, осим ако је страна држава изричито пристала на извршење. Извршни имунитет се увек признаје у случајевима кад се ради о имовини стране државе коју користе њена дипломатско-конзуларна представништва (просторије мисије, намештај, архива, документи, возила и др.), јер су заштићене и изузете од извршења мултилатералним и билатералним конвенцијама којима су уређени дипломатски и конзуларни односи.

Развојем модерног међународног права појавили су се случајеви у којима се државе одричу права на имунитет у ситуацијама када може доћи до поступака са страним физичким или правним лицем које на неки начин инвестира у дату државу. Честа је пракса да се тада закључују билателарни инвестициони уговори, према којима се надлежност за решавање спора поверава некој арбитражи. У таквим случајевима формирано арбитражно суд је надлежан да тумачи и пуноважност арбитражног споразума, арбитражну процедуру, као и потенцијално право на надокнаду штете, што представља меритум спора.

У Републици Србији, према Закону о парничном поступку, ако се из околности случаја може утврдити да је страна држава иступала као носилац суверенитета и јавне власти, односно предузимала тзв. акте јавног карактера, суд ће се огласити ненадлежним, укинуће спроведене радње у поступку и одбациће тужбу. Према Закону о извршном поступку, „на имовини стране државе... не може се одредити извршење односно обезбеђење без претходне писмене сагласности надлежног органа, осим ако је страна

држава или међународна организација изричито пристала на извршење односно обезбеђење.“

Доктрина државног акта

Доктрина државног акта развијена је углавном у државама које примењују систем општег права (прецедентно право). Њена је суштина да судови одбијају да одлучују о актима које су донели државни органи стране државе у оквиру своје надлежности. Разлика имунитета државног акта у односу на имунитет државе огледа се у томе што имунитет државе процесна сметња за успостављање надлежности суда које се држава може одрећи, док државни акт представља материјалну сметњу које се држава не може одрећи. Доктрина државног акта поставља пред државу захтев да докаже да је акт поводом којег се покреће судски поступак у државби форума извршен у име државе, а не у приватном својству.

У погледу ове доктрине постоје различита мишљења да ли представља правило међународног права. Разумоилажење проистиче из тога да ли се примењује на две различите врсте правних ситуација. Прва је у случају када је пред државом форума утужено физичко лице за акте које је извршило као службеник или званичник стране државе. У случајевима када су поступали у службеном својству, ова лица уживају имунитет пред судовима других држава. Изузетак од овога би представљали случајеви универзалне надлежности, за радње које би представљале ратне злочине, злочине против мира и злогине против човечности. Друга ситуација је у случају експропријације имовине и њене продаје физичком лицу, које претходни власник тужи пред судом друге државе. По овом питању разликује се америчка доктрина која експропријацију стране имовине сматра кршењем међународног права, док државе континенталног права не препознају институт државног акта, већ примењују начела сукоба закона.

7.1.2. Дипломате и дипломатски имунитет

Дипломатски представници су овлашћена лица за представљање државе у иностранству. Бечка конвенција од 1961. прецизира следећа значења појединим дипломатским представницима: шеф мисије је лице које је држава акредитовала, и дала му овлашћења да дела у том својству; чланови мисије деле се на чланове дипломатског особља који имају дипломатско својство, и на чланове особља мисије који обухватају административно и техничко особље. Шеф мисије или члан дипломатског особља може представљати државу код сваке међународне организације, као и што више држава може да акредитује исто лице као шефа мисије у једној другој држави. Свака суверена држава има право на слање дипломатских представника, као и право на примање страних дипломатских представника.

Према Бечкој конвенцији, шефови мисија се деле на три класе: (а) амбасадоре или нунције акредитоване код шефова држава, (б) посланике, министре или интернунције акредитоване код шефова држава, (ц) отправнике послова акредитоване код министра иностраних послова.

Државе се споразумевају о класи којој треба да припадају шефови њихових мисија. Они добијају ранг у својој класи према дану и часу преузимања функције (по подношењу акредитивних писама). Постоје две врсте отправника послова: прави отправник послова (који је посебно акредитован и представља шефа мисије), и привремени отправник послова (није акредитован, већ је то најстарији службеник представништва у одсуству шефа мисије).

Пре упућивања дипломатских представника државе морају једна другој дати одобрење за отварање сталног дипломатског представништва. Одобрење на основу кога се извесно лице прима за шефа мисије једне стране државе зове се агреман. Обичајно је правило да одбијање агремана треба да буде образложено. Агреман се даје шефу мисије. Међутим данас је одобрење потребно и за војног, поморског, и ваздухопловног аташеа. Након добијеног агремана, дипломатски представник се поставља декретом или указом (унутрашњи акт).

Нови шеф мисије носи са собом акредитивна писма (строго формалне природе), која се предају на свечан начин, и тиме се стиче право на вршење дипломатске функције. Остале чланове мисије држава именује по свој избору. За њих је потребна нотификација министарству иностраних послова земље у којој се акредитују како код њиховог доласка, тако и код одласка.

У главне разлоге за крај дипломатске мисије треба пре свега уврстити проток времена, извршење дипломатског задатка, смрт представника, опозив или захтев територијалне државе да се дипломатски представник повуче са свог положаја уколико је постао непожељан, прекид дипломатских односа, и рат.

Дипломатске привилегије и имунитети могу се сврстати у три групе: (а) имунитети и привилегије у погледу просторија мисије и њене архиве (б) имунитети и привилегије које се односе на рад саме мисије (в) лични имунитети и привилегије.

У међународним односима, све државе су истовремено државе одашиљања и државе пријема спољашњих органа за одржавање тих односа. Правила о дипломатском имунитету неопходна су за одржавање односа између држава и опште су прихваћена у свим правним цивилизацијама, културама и пракси. Конвенција о дипломатским односима из 1961. године, која је постигла скоро општи приступ држава. Већина одредби ове Конвенције кодификује обичајно право и стога се може користити као доказ о постојању обичаја у случају спора са државом која није страна ове Конвенције.

Успостављање дипломатских односа представља узајамни интерес држава. Они се, међутим, могу раскинути једнострано, углавном у знак неслагања са поступањем друге стране или као непријатељски акт према другој страни, када се од друге државе захтева да повуче своју дипломатску мисију.

Држава пријема даје пристанак на класу шефа дипломатске мисије (агреман), који је најчешће у рангу амбасадора (разлика у рангу осталих шефова мисија, укључујући амбасадоре при међународним организацијама, се према Конвенцији допушта у погледу етикеције и пресеансе). За остале чланове дипломатског особља није потребан пристанак државе пријема. Држава пријема, додуше, може неко лице да прогласи за

непожељну особу (*persona non grata*), што државу одашиљања приморава да је не пошаље или да је повуче. Бечка конвенција, у чл. 11, предвиђа да држава пријема може да захтева да се величина мисије одржава у оквиру који се сматра разуман и нормалан.

Функције дипломатске мисије регулисане су Конвенције. Оне се, према чл. 3(1), састоје нарочито у:

- представљању државе одашиљања код државе пријема;
- заштити интереса државе одашиљања и њених држављана у држави пријема, у границама које дозвољава међународно право;
- преговарању с владом државе пријема;
- обавештавању, свим дозвољеним средствима, о условима и развоју догађаја у држави пријема и подношењу извештаја о томе влади државе одашиљања;
- унапређивању пријатељских односа и развијању привредних, културних и научних односа између државе одашиљања и државе пријема.

Конвенција не утврђује ове функције таксативно, а изричито предвиђа да се њене одредбе не могу тумачити као забрана да дипломатска мисија врши и конзуларне функције. У данашње време, дипломатске мисије чак делују у функцији унапређења извоза или привлачења капитала у државу одашиљања, а у ту сврху одржавају односе са јавношћу (пропаганду) која може да прерасте у поступање дипломата ограничено је у чл. 41(1), одредбом да "[н]е дирежући у њихове привилегије и имунитет, сва лица која уживају те привилегије и имунитет дужна су да поштују законе и прописе државе код које се акредитује. Она су такође дужна да се не мешају у унутрашње ствари те државе."

Кроз историју изасланици суверена и држава су уживали привилегије и имунитете како би могли да обављају задатке који су им поверени у држави пријема. Бечка конвенција прокламује у Преамбули да сврха привилегија и имунитета није да користе појединцу већ да обезбеде ефикасно извршавање дипломатске мисије као представљања и заступања државе. Основ привилегија и имунитета је, дакле, двојак: уживају их званични дипломатски представници држава одашиљања и неопходне су за ефикасно извршавање дипломатских функција уопште. Иако Конвенција предвиђа представљање као основ, савремено становиште је да дипломате (као и државе) не уживају имунитет у приватноправним пословима, већ да је основ привилегија и имунитета функционалан - ефикасно извршавање функција мисије.

Бечка конвенција у чл. 31(1) предвиђа: "[Д]ипломатски агент ужива имунитет од кривичног, грађанског и управног судства државе код које се акредитује, изузев када се ради о: (а) стварној тужби која се односи на приватне непокретности на територији државе пријема, осим ако је поседује за рачун државе одашиљања а за потребе мисије; (б) тужби која се односи на наслеђе, у којој се појављује као извршилац тестаментa, администратор, наследник или легатор по приватној основи а не у име државе која акредитује; (в) тужби која се односи на слободне професије или трговачке делатности коју врши дипломатски агент у држави пријема, изван својих службених

функција. Дипломатски агент није обавезан да сведочи. Против њега се не може предузети икаква мера извршења, изузев у случајевима када не ужива имунитет од судства државе код које се акредитује, и под условом да се извршење може спровести а да се тиме не вређа неприкосновеност његове личности или стана.

Чланови породице дипломате уживају исти имунитет као и дипломатски агент, под условом да нису држављани државе пријема.

Институт дипломатског имунитета не значи да су лица која дипломатски представници и чланови њихових породица повреде потпуно без заштите. Дипломате су чиновници и њихова каријера зависи од примереног понашања, те је у пракси најчешће случај да амбасадор покреће мере против припадника свог особља. У екстремним случајевима, држава пријема може дипломатског представника прогласити за непожељну особу.

Бечка конвенција не предвиђа пун имунитет за сво особље дипломатске мисије, које поред дипломата обухвата техничко особље (службеници, архисисти, техничка лица) и приватну послугу (возачи, рецепционари). Њихов имунитет је ограничен само на службене акте. Исти критеријум се примењује и на дипломатско особље које има држављанство или стално пребивалиште у држави пријема. Имунигети, за наведене категорије, имају искључиво функционални основ.

По престанку дипломатске функције у мисији, имунитет остаје у разумном року, потребном да напусти државу пријема. Након тога, према чл. 39(2) Конвенције, може бити тужен за акте почињене током службовања у дипломатској мисији, изузев за учињене службене акте.

7.1.2.1. Имунигети дипломатске мисије и дипломатске привилегије

Дипломате у ужем смислу уживају и друге посвластице и имунитете.

Просторије дипломатске мисије и приватна резиденција дипломата су неповредиви. Органи државе пријема не могу улазити у те просторе без одобрења државе одашиљања и морају да предузимају одговарајуће кораке да их заштите од повређивања.

С друге стране, дипломатске просторије нису екстериторијалне. Наиме, акти који се у њима предузимају сматрају се предузетим на територији државе пријема, тако да се и извршиоци кривичних дела који се затекну у њима по правилу изручују властима државе пријема. Држава одашиљања не сме да затвара лица у дипломатским просторијама.

Архиви, документа и друга имовина која припада дипломатској мисији су неповредиви. Мисија мора да има неометану комуникацију са државом одашиљања преко свих прикладних средстава, укључујући дипломатске курире и кодиранр или шифроване поруке. Једино не сме да користи радио и одашиљач уколико нема сагласност државе пријема.

Службена кореспонденција мисије је неповредива и дипломатска торба (дипломатска кеса треба да садржи само документа и предмете намењене за службено коришћење) не сме да се отвара или задржи. Озвучавање дипломатских просторија се не помиње у

Конвенцији, али се сматра та такво поступање државе пријема не би било у духу Конвенције.

Држава која акредитује и шеф мисије ослобођени су сваког државног, регионалног или комуналног пореза и такса за просторије мисије под условом да се не ради о порезима или таксама који се убирају као накнада за посебно уцињене услуге (вода, струја...).

Дипломате су такође изузете од пореза и такси. Фискално ослободење се не примењује уколико, према законодавству државе пријема, оне падају на терет лица које је саговорарац државе одашиљања или шефа мисије.

Држава пријема мора да допусти увоз, без царинских дажбина, предмета за службену употребу мисије и предмета за личну употребу дипломата и чланова њихових породица.

Према чл. 29. дипломате не подлежу било ком облику задржавања или лишавања слободе и морају се предузети одговарајући кораци да се заштите од напада.

7.1.3. Конзуларни имунитети и привилегије

Конзули су овлашћена лица која на територији друге државе штите интересе државе и њених држављана у административном и економском погледу, и на просветном, културном, и научном пољу. Правило је да конзули немају политичку функцију.

Разликују се две врсте конзула: конзул од каријере и почасни конзул. Конзул од каријере је стални службеник државе који не може имати друго занимање. Почасни конзули су угледни грађани, најчешће државе пријема који без плате обављају конзуларне послове. Постоје 4 класе шефова конзулата: генерални конзул (поставља га шеф државе), конзул (поставља га шеф државе и има мањи конзуларни округ), вице конзул (налази се под контролом конзула или генералног конзула и поставља га министар иностраних послова, конзуларни агент (поставља га генерални конзул или конзул уз сагласност државе и он ради на основу овлашћења које је добио од генералног конзула или конзула).

Шефови конзулата имају ранг у свакој класи према датуму издавања егзекватуре (извршнице).

Новонаименовани шефови конзулата добијају од државе именована патентно писмо. Генерални конзул и конзул ово писмо добијају од шефа државе, а вице конзул од министра иностраних послова. Наименовани шеф конзулата у једној земљи добија то својство тек када држава у коју одлази пристане да то лице врши такве функције. Пристанак државе се огледа у додељивању извршнице. Бечка конвенција о конзуларним односима дозвољава могућност и привременог ступања на дужност шефа конзулата.

Конзул по правилу штити интересе своје земље на свом територијалном подручју: води рачуна о поштовању и примени уговора који постоје између његове и државе пријема и да интервенише против повреда уговорних одредаба. Конзул штити интересе држављана физичких и правних лица државе одашиљања у складу са законима и прописима земље пријем, међународним споразумима, међународним обицајима, као и

на основу Бечке конвенције о конзуларним односима. Конзуларни функционери имају слободу општења са држављанима државе одашиљаца. Конзул је надлежан за низ послова административно-управног карактера, попут издавање путних исправа виза и других докумената. Значајна функција је помагање развоја трговинских, економских, културних и научних односа. Општа заштита пловидбе је у надлежности конзула.

Држава која је конзула поставила може га у сваком тренутку опозвати. Функције конзула престају и уколико му држава одузме патентно писмо. У оба случаја потребна је нотификација држави пријема. Држава пријема може да повуче извршницу. Крај конзуларне мисије настаје смрћу конзула или подношењем оставке, и у случају избијања рата.

У окриљу УН, 1963. године усвојена је Бечка конвенција о конзуларним односима. Према ставу Међународног суда правде, ова конвенција кодификује право о конзуларним односима, тако да мишљења дела доктрине како проширује обичајна правила по питању конзуларних имунитета остају за расправу. У сваком случају, она најмање одражава билатерална обичајна конзуларна правила. Ово се посебно односи на чл. 36, којим се предвиђа право на комуникацију са држављанима државе одашиљања на територији државе пријема који су у затвору пред суђење или након пресуде у кривичном поступку.

Конзуларна конвенција у великом обиму преузима статус дипломата за статус конзула, што проистиче из раширене праксе да се обједињују дипломатске и конзуларне функције. Лица која делују као конзули уживају дипломатски имунитет. Конзули који не делују као дипломате, такође, уживају многе привилегије и имунитете као дипломате. Суштинска разлика је у томе што њихов имунитет од кривичног и грађанског судства обухвата само акте које су предузели службено. Друга разлика је да предмете за личну употребу могу да увезу без царина и пореза само након именованја, а не и током трајања мандата.

7.1.4. Имуитет међународних организација

Није сасвим извесно да ли је опште правило да међународне организације могу да уживају имунитете, како је предвиђено Општом конвенцијом о привилегијама и имунитетима УН из 1946. године и Споразума о седишту УН и САД. Сврха имунитета у случају међународне организације била би искључиво функционална.

Према Конвенцији, УН уживају пун имунитет од правних поступака (Одељак 2), пореских и царинских обавеза (Одељак 7). Просторије, имовина, архива и документа УН су неповредиви (Одељак 3). Особље УН је изузето од пореза на приходе (Одељак 18). Генерални секретар УН и помоћници секретара уживају дипломатски имунитет (Одељак 19). За остало особље УН, државе чланице нису биле спремне да прихвате пун дипломатски имунитет, већ само за службене радње и изузеће од војне обавезе у матичној држави. Генерални секретар ће укинути имунитет члану особља ако по његовом мишљењу ремети ток правде, без предрасуда за интересе УН (Одељак 20). УН су обавезне да уреде одговарајуће начине за захтеве против себе, укључујући за деликтну штету, начин прихватања компромиса о арбитражи и сл.

Представници држава чланица који присуствују састанцима УН уживају дипломатске привилегије и имунитете, изузев што тај имунитет важи само за њихове службене радње, док су од царина ослобођени само у погледу личног пртљага.

7.1.5. Одрицање од имунитета

Ималац имунитета није изнад закона државе пријема. Обавезе локалног права важе и за њега, али се не могу наметнути. Стога се и од имунитета државе и од дипломатског имунитета може одрећи. Одрицање мора да изврши држава одашиљања и одрицање самог имаоца имунитета је без дејства.

Пред судом, одрицање се може извршити на два начина: изричито или имплицитно. Бечка конвенција, у чл. 32(2) предвиђа да одрицање мора бити изричито, али није извесно да ли ово правило изражава обичај, те да може да се примени и на имунитет државе. Уколико се држава или дипломата појављују као тужилац, не могу се позвати на имунитет у случају против тужбе по истом питању. Одрицање пред првостепеним судом за последицу има и све поступке по жалби.

Одрицање од имунитета пред судом не обухвата одрицање од имунитета од извршења. За извршни поступак је потребно посебно одрицање. Што се тиче извршења над имовином државе, у већини држава које не прихватају имунитет државе за комерцијалне акте, имовина која служи за комерцијалне сврхе није обухваћена имунитетом од извршења, тако да се у тим случајевима не поставља питање имунитета.